

THE ORTHODOX INHERITANCE OF ST. ST. KIRIK AND JULITA ISLAND OF SOZOPOL, IMPLICATED INTO THE URBAN RELIGIOUS TOURISM

Abstract: Some archeological and historical data have been furnished by this text, concerning the existence and the development of the Late Medieval Insular Monastery of St. St. Kirik and Julita in the town of Sozopol. A concise survey, relevant to the region of Sozopol, has been performed on the basis of the available information concerning St. St. Kirik and Julita Monastery, where the actuality of the examined problem has been delineated, with the purpose of being in favor of the future and present tourist guides in their professional activity

Author information:

Zachariy Dechev
Assoc. Prof., PhD
Assen Zlatarov University – Burgas
✉ prkrai_bs@abv.bg
🌐 Bulgaria

Keywords:
tourism, Orthodoxy, Monastery, Church,
town, island/insular, deed.

Въведение

Аполония Понтика е първата елинска колония, основана по Българското Черноморие. Наричат я Аполония Магна, т.е. Велика или Аполония Черноморска и с това име съществува близо шест века. В периода на Късната античност градът е преименуван с името *Созополис*, със значения „спаси, спасен, съхранен“ и неговото реално християнско осмисляне като „Спасеният град“. Вгледаме ли се в съхранените и новооткритите архитектурни църковни старини, пред нас се разкрива величието на християнската култура, която неизбежно откриваме в името на града – Созополис, като спасителен пристан за човешката душа. Созопол е град с богато православно-църковно и културно-историческо минало, а това активизира търсенето на градския религиозен туризъм.

Д. Радойнова (2010) отбелязва, че градовете по Българското Черноморие са обременени с история. В известен смисъл, днес те самите се предлагат като история и в една тривиална плоскост на видимостта онова, което хората търсят да видят в тях, е историята [16, с. 14].

Археологията в Созопол и днес привлича заслужено вниманието и интереса на всеки турист, посетител и гост в града. Разкритите интересни и значими археологически артефакти в първите две десетилетия в началото на XXI в. дават възможност да се открие и реконструира неговата антична и средновековна църковна история. За разпространение на християнството и църковния живот в града и региона свидетелстват множество открити археологически обекти и предмети (паметници), разкрити от археолозите при проучвания (или при изкопни работи). Според извършените археологически разкопки в късноримските некрополи в града (от края на IV в.) научаваме, че в града живеят граждани, които изповядват християнската вяра и погребват своите мъртъвци по християнските обичаи. *В древния Созополис се намира духовната сърцевина на християнската просвета и книжовност не само за селищата по днешния черноморски бряг, а най-вероятно и за целия европейски континент.*

Утвърждаването на града като значимо духовно и християнско средище се благоподпомага и от изградените средновековни храмове, манастири и метоси, като „Св. Николай Чудотворец“, „Св. Апостоли“, „Св. Йоан“, „Св. Богородица“, както и от *островните манастири* „Св. св. Кирик и Юлита“, „Св. Йоан Предтеча“ и „Св. Тома“. През Средновековието всички манастири в града поддържат тесни духовни връзки помежду си, както и със съседните манастири – „Св. Анастасия“ (на о. Св. Анастасия), „Св. Никола“ (край дн. гр. Черноморец), метоха „Св. Георги“ (на пристанището и крепостта на н. Форос/ селището Порос, дн. кв. „Крайморие“ край гр. Бургас), „Св. Яни/Йоан Продром“ (в дн. гр. Ахтопол) и др. Безспорно изводът, който се налага, е, че създадените християнски светини на островите и в Созопол (в този древен град) подпомагат и поддържат богослужебната практика, разпространяването на християнската вяра и грамотност сред местното население, духовния, литургичен и мисионерски живот в митрополията.

К. Илиева (2019) пише: независимо, че България е разположена на Черно море местните острови и туристическият им потенциал са недостатъчно познати за повечето туристи. Изключение е остров „Св. Анастасия“, който от 2014 г. е притегателен туристически център. Възможностите за включване на български острови в специализираните туристически пакети са все още недостатъчно проучени и неясни и са предмет на бъдещи планове [4, с. 126-127].

Настоящото изследване е насочено към действащите местни (регионални, локални) туристически екскурзоводи краеведи, също така и към тези, които са начинаещи екскурзоводи и тепърва навлизат в очарованието на екскурзоводската професия. Основната изследователска цел е да се обобщи наличната информация за манастира „Св. св. Кирик и Юлита“ за успешно извършване на екскурзоводско обслужване на туристи и провеждане на тематичен градски пешеходен тур на територията на днешния „Стар град“ в Созопол. Може да бъде и в помощ на придружаващите екскурзоводи при реализиране на специализирана краткотрайна панорамна обиколка с корабче или яхта около полуостровите „Скамни“, „Св. св. Кирик и Юлита“ и остров „Св. Иван“, както и за предварително организиран (за групови или индивидуални туристи) комбиниран (смесен) познавателен (обзорен) тур, последователно съчетаващ пешеходен преход в града и ползване на морски воден транспорт.

Изложение

Созополският полуостров „Св. св. Кирик и Юлита“ (по-популярен сред местното население като „Св. Кирик“, „Св. Кирил“, Зафоронизи, или, както някои го наричат, „островчето Кирикос“) е един от най-известните в района на Бургаския залив и по Българското Черноморие. „Целият остров представлява андезитна скала с червеникав оттенък, пуслала на северозапад в морето красиво нарязани от вълните зъбери“ [8, с. 17]. Той е с дължина близо 300 м, 130 м широчина и е на около 200 м надморска височина. „Площта му е от 80 дка. „Св. Кирик“ заедно с полуостров „Столец“ е най-старата заселена част на Созопол“ [4, с. 128].

Островът от Античността до началото на XX в. е свързан по естествен начин с днешния стар град. Това е била „пясъчна коса, която е залята и размита в резултат на Нимфейската трангресия“ [3, с. 294]. През 1927 г. е построена изкуствена свързваща ивица (вълнолом) „до континенталната част, като по този начин оформя Созополския залив. Това дава основание да не се възприема като остров, ако вълноломът се счита за провлак“ [18].

Благодарение на резултатите от археологическите проучвания островът се определя като сакрално място, използвано още от началото на VI в. пр. Р.Хр. Тук са установени акропол, архаично селище и некропол от първите аполонийски преселници. Предполага се, че на мястото на централното езическо светилище на Аполон е изграден християнски храм през ранните векове на християнството, посветен на Св. св. Кирик и Юлита. Доскоро това все още

не беше потвърдено от археолозите. Наименованието на този манастир остава завинаги вплетено в името на острова.

През 2009 г. екипът археолози, ръководен от Кр. Панайотова, разкрива терена около централната сграда на някогашното Рибарско училище (1929 г.), по-късно Военноморско царско училище (1934-1940 г.). Разкрити са основи на сгради и фрагменти от пластика и керамика от Античността (V в. пр. Р.Хр. до II-III в. сл. Р.Хр.), както и средновековни артефакти. „Документираните останки от сгради и структурите в тях свидетелстват за съществуването на квартал с жилищно-стопански функции от края на VII до края на VI в. пр. Хр. Помещенията имат еднаква ориентация с посока СИ-ЮЗ, като са разположени на отделни тераси по терена в източната част на остров Св. Кирик. Част от тях са разделени с улична настилка, а между други са оформени тесни проходи“ [9, с. 259].

Проучванията на остров Св. Кирик през 2011 г. допълниха данните най-вече за гръцка Аполония – пишат проучвателите археолози (2012). Върху почти цялата територия на обекта се проследяват следи от най-ранното архаично селище, развило се още в края на VII в. пр. Р.Хр. Регистрирани са няколко структури (вероятно жилища) – наземни, с каменен цокъл и кирпичени стени, но и леко вкопани. Има основание да се разграничат две архаични фази в рамките на VI в., като във втората се наблюдава единна ориентация на структурите и други градоустройствени елементи (улица и канали за отточни води). На практика няма гръцки материали след края на VI – началото на V в. пр. Р.Хр., когато са построени архаичният храм и олтарът и настъпват промени в използването на пространството. Следващата строителна активност е свързана с изграждането на елинистическия храм и по-късно с раннохристиянския комплекс от базилика и некропол [14, с. 240].

През 2012 г. са правени разкопки североизточно от християнската базилика. Разкрити са основите на два олтара, както и много висока концентрация на архитектурни детайли и декорации от архаичната епоха. Най-ранното проучено съоръжение е едно голямо керамично струпване (вероятно ботрос или ритуален депозит), лежащо в непосредствена близост до съвременния ръб на скалата. На запад то се разпростира до каменна площадка или основа на зид с ориентация север -юг, който влиза под оставените контролни ребра. Най-ранните открити материали могат да бъдат датирани от последната четвърт на VII – първата четвърт на VI в. пр. Р.Хр. Проучено е едно обредно огнище, в което са открити голям брой обгорели глинени мъниста и бронзова тел, вероятно принадлежащи към венец [15, с. 237-239].

На остров „Св. св. Кирик и Юлита“ *археолозите откриват основите на най-стария и вероятно първи построен раннохристиянски храм, тип базилика.* „През християнския период свещената територия е белязана от наличието на ранновизантийска базилика и некропол, както и известните засега само по исторически извори средновековен манастир „Св. св. Кирик и Юлита“ и по-късната църква „Св. Троица“ [13, с. 298]. Това е съвсем логично, тъй като храмът е построен на мястото на аполоново езическо светилище. Според изследователите, тази базилика е може би един от първите раннохристиянски храмове по днешното Българско Черноморие, след като християнството е обявено за официална религия и „една от най-ранните християнски монументални сгради по черноморското крайбрежие“ [17, с. 76]. „В известния досега изворов материал **манастирът** на този остров се споменава неизменно с името „**Св. св. Кирик и Юлита**“. С това наименование, съобразно наложената практика, след създаването на манастира се отбелязва и островът, на който той се намира“ [17, с. 75]. По всяка вероятност храмът носи имената на „**Св. св. Кирик и Юлита**“, тъй като до него в западната половина на полуострова се намира *средновековен манастир със същото име*, който е бил ставропигиален и подчинен на Константинополската патриаршия. Правдоподобно е да се отбележи, че първите небесни покровители на созополци са благочестивата майка Св. Юлита и нейният тригодишен син – св. Кирик, пострадали мъченически за Христовата вяра през 304 г. в киликийския град

Тарс. Една от слугините, която погребва телата им, доживява до възцаряването на император Константин Велики, разказва за тяхното мъченичество и посочва мястото, където са погребани. Когато отворят гроба, виждат, че телата им са нетленни и днес те са чудотворни.

На острова е построен и малък храм, посветен на „Св. Троица“. Последните исторически сведения за храма датират към края на XIX в., когато вероятно е разрушен и чиито руини се виждат в началото на XX век.

Островната трикорабна базилика, датирана в края на IV в. началото на V в.

През 2009 г. археолозите разкриват основите на тип трикорабна едноапсидна базилика, датирана към края на IV в. началото на V в. с широка апсида, преддверие и допълнителни постройки на север. Изградена е от ломени камъни и розов хоросан с максимално запазени размери – 22 м дължина на северната стена и 13 м широчина [13, с. 295-297]. „Пристроената сграда също завършва с апсида на изток, стъпила върху част от основите на антична ротонда. Нейният диаметър не може да бъде измерен с точност, поради поправката и прекъсването на първоначално кръглите основи. Отвън около основите на християнската базилика са налични средновековни гробове. Затова свидетелстват фрагменти от надписи върху погребални плочи, съдържащи формулата „ΕΝΘΑ ΔΙΚΑΤΑ...“, известна при отслужването на трисагий за починал“ [6, с. 134].

Разкритият от археолозите средновековен манастирски храм (трикорабна едноапсидна базилика) е най-старият созополски християнски храм. Вероятно той е и първият построен храм някога в дн. гр. Созопол. Това е съвсем логично – на мястото на построеното аполоново езическо светилище да бъде изградена и първата християнска светиня. Според археолозите тази базилика е може би един от първите раннохристиянски храмове, построен по днешното Българско Черноморие, след като християнството е обявено за официална религия. Неслучайно още от Късната античност и през Средновековието градът се развива като важен църковен център с епископия.

Християнският храм е построен върху основите на езически храм в най-високата част на острова. В св. олтар на храма е намерена касета, където е положен реликварий за св. мощи. В проученото пространство – пишат изследователите (2011), около сегментните блокове, изграждащи кръглата основа на съоръжението в пристройката на базиликата останките не са свързани с монументална сграда – толос, а с кръгла площадка – основа на олтар или посвещение. Проучена е касета пред апсидата на пристройката на базиликата, запълнена с ломени камъни. Осуарият е изграден от тухли и розов хоросан с размери И-Ю-1,10м, И-З-0,75 м и запазена дълбочина 0,37 м. От вътрешната страна има обмазка с фин хоросан“ [9, с. 261].

През 2011 г. при извършване на археологически разкопки са разкрити останки от сграда с тухлен под и зид на ЮЗ от базиликата [14, с. 240]. През 2013 г. е разкрита част от стена с ориентация югозапад-североизток. Тя е изградена от средни големи ломени камъни без спойка, запазени в 5 реда, достигащи 0,80 м височина. Проучени са 4,20 м от стената, която е широка 1,10 м. В източната част на разкрития сектор е използван голям варовиков блок, който наподобява квадратите от архаичния олтар и храм. Това дава основание стената да се отнесе към времето на функционирането на базиликата и некропола (V-VII в.) или по-късно [10, с. 258]. Откритата каменна структура се отнася към периода на регистрирания късноантичен некропол, а керамиката около стената е със смесен хронологичен характер. Освен фрагменти с гребенчата украса е намерена и бронзова монета на Юстин и София (трета четвърт на VI в.) [11, с. 344]. Непосредствено от източната страна на двуетажната сграда зад Морското училище са проучени останки от късноантична сграда, в градежа на която са използвани сполии от предримския период. В непосредствена близост е разкрито изсечено в скалата водохранилище.

То има трапецовидна форма. Северната и западната му стена са дооформени с ломени къмъни и блокчета от варовик [11, с. 344-346].

От северната страна на храма е разкрит изграден баптистерий, запазена е piscината (басейнче за извършване на св. кръщение) и апсида от източната страна. Градежът е от ломени камъни на кална спойка [17, с. 76]. В централния кораб и в баптистерия е запазена част от подовата настилка от тухли [3, с. 296-297].

В ниската южна част на полуострова, на около 150 м от базиликата, е открит античен кладенец. „Стените му са изградени от квадрати от плътен варовик до 4,70 м от повърхността, след което започва скала, по която личат следи от изсичане. Дъното на кладенеца е под наклон и водният стълб варира от 12,50 м до 13 м“.

Около храма, южно и югозападно, към V-VII в. (Късната античност) е оформен християнски некропол. Открити са множество късноантични гробове. Открит е един гроб в наоса на базиликата. Изграден е от камъни и тухли и е покрит с пет варовикови блока. Трупополагането е на възрастен индивид с глава на запад без дарове [9, с. 261]. През 2012 г. проучването на късноантичния некропол продължава, като са регистрирани шест гроба от ранновизантийския период. Погребенията са извършени в различни видове гробни съоръжения: граден от варовикови квадрати гроб без покритие; изграден от стреховидно поставени керемиди гроб, като късите му страни са затворени от по една керемиди и яма. Един гроб може да бъде отнесен към Късното средновековие. Откритото гробно съоръжение представлява яма с поставен дървен ковчег със стреховидно покритие, от който са запазени 46 бр. железни пирона. Във всички гробни съоръжения погребеният е полаган с глава на запад. Два от комплексите съдържат инвентар. В единия е намерена бронзова тока за колан, датирана към втората половина на V – началото на VI в. В гроб №79 е открит най-богат инвентар, включващ сребърна обеца, голям брой стъклени мъниста с различна форма, бронзова халка и 2 бр. бронзови гривни. Датата на комплекса се определя от сребърната обеца, представляваща полиедрично мънисто с разширение на халката, чието масово разпространение се отнася към втората половина на V – нач. на VI в. пр. Р.Хр. Християнските гробове могат да бъдат свързани с известните ни само от историческите извори средновековен манастир „Св. св. Кирик и Юлита“ и по-късната църква „Св. Троица“ [15, с. 238-239]. „Внимание заслужава откритата бронзова тока с изображение на лъв и плочка за тока от IX-X в., вероятно от разрушени гробове. Подобни са известни от Североизточна България (Плиска, Преслав), както и от Маркели“ [12, с. 199].

Изследователите предполагат, че близо до базиликата в западната половина се намира *средновековният „царски и патриаршески манастир на великомъчениците Св. св. Кирик и Юлита*. Тези светии (майка и син от Икония в Мала Азия) и досега се ползват с голяма почит на целия Балкански полуостров“ [5, с. 823].

Исторически сведения за средновековния манастир „Св. св. Кирик и Юлита“

Какво е известно от изворите за историографията на манастира? Историческите свидетелства са индиректни. В действителност това са отделни позовавания, които се отнасят до различни етапи от неговото съществуване.

Щ. Щерионов (2017) пише, че относно конкретната дата на възникването на манастира досега не е открита категорична информация. Предположението на изследователите, съобразено с местонахождението му и наличните на острова условия за уединение, е, че и тук по подобие на Големия остров изграждането на манастир трябва да се отнесе към зората на монашеството – през IV-V в. Колкото до статута на манастира, той е нееднозначен през целия период на съществуването му. Историческите извори свидетелстват за неговата промяна с течение на времето. Първоначално при обособяването си той по всяка вероятност е

принадлежал на изградилото го братство и е имал регионално значение. Впоследствие през XIII в. манастирът е отбелязан като патриаршески, а от средата на XIV в. и като императорски. В последните векове от съществуването си (след XV в.) той вече е със статут на метох към манастира „Св. Йоан Предтеча“, разположен на съседния остров [17, с. 75].

През Средновековието манастирът „Св. св. Кирик и Юлита“ се споменава в няколко църковно-административни документа на Константинополската патриаршия. През втората половина на XIII в. манастирът е обявен за *ставропигиален* и директно е подчинен на Константинополската патриаршия и независим от островния манастир „Св. Йоан Продром“. Благодарение на щедротостта дарение и застъпничество на ктитор (с неизвестно име), вероятно влиятелна личност във византийската столица, манастирът „Св. св. Кирик и Юлита“ получава манастира „Св. Георги“ при селището Порос на н. Форос (дн. кв. Крайморе край гр. Бургас), който се превръща в подведомствен метох. Това удостоверява един патриаршески документ от 1270 г. В него се съдържа сведение, че метохът „Свети Георги“, до пристанището на н. Форос при крепостта Порос, е предаден във владение на манастира „Св. св. Кирик и Юлита“.

В кореспонденция на Константинополската патриаршия от 1357 г. се открива сведение за възобновяването на манастирските сгради от монах Дионисий, разрушени при нападението на византийските и венецианските войски срещу генуезките окупатори на град Созопол през 1352 г. Вероятно след възстановяването му (с помошта на дарители от византийския двор) през 1357 г. манастирът е обявен едновременно за *царски* (императорски) и за *патриаршески* със специална патриаршеска грамота. През 1363 г., а също така и през 1368 г. манастирът отново се споменава в патриаршески документи като ставропигия на Константинопол.

Потвърждение на царските права върху манастира и имотите му имаме от времето на императорите Михаил IX Палеолог (1295-1320 г.) и Йоан V Палеолог (1341-1391 г.). Василевсът Йоан V утвърждава със специален хрисовул (от 27. 07. 1363 г.) пред своя чичо Атанасий Палеолог преминаването на манастира „Св. Кирик“ под ведомството на известния островен манастир „Св. Йоан Предтеча“.

През 1885 г. Й. Сакелион издава в Солун сборник, писан през 1613 г., с постановления на островния манастир „Св. Йоан Продром“. Целият кодекс съдържа ръкописи от 1 хрисовул, 1 аргировул и 14 патриаршески писма и сигилии от 1482-1610 г. на единадесет различни патриарси на Константинопол [7]. В една от царските грамоти е отбелязано, че император Йоан V Палеолог (1341-1391 г.) на 27 юли 1363 г. дава хрисовул на манастира „Св. Богородица“ Θεοτόκος τοῦ Καλέως/καλεῖς (след това преименуван на „Св. Йоан Продром“), като му подчинява μονῆδριον (малък манастир) „Св. Кирик и Юлита“, тъй като прежните монаси от „Св. Кирик“ били неотдавна изгонени [5, с. 824].

В средата на XIV в. – отбелязва Щ. Щерионов (2017), изворите свидетелстват за застои в развитието на манастира. Процес, който се провокира най-малко от два вида обстоятелства. Първите са свързани с оказаното му външно въздействие, породено както от осъществената по тези места инвазия на генуезците и на западноевропейските рицари, така и от превръщането му в арена на българо-византийските военни конфликти. Тези действия довеждат до неколкочкратното завладяване и разграбване на манастира. Вторите са от вътрешен характер и отразяват противоречията между представителите на отделните фракции сред монашеското братство в обителта. Те предизвикват *„изгонването от манастира на монасите, които не били верни на императора“*. Всичко това довежда до упадък на манастира „Св. св. Кирик и Юлита“ [17, с. 77].

Между 1366-1368 г., след разрушаването им от латинските рицари, манастирските постройки се ремонтират, възстановяват и обновяват под грижата на монах Дионисий (Чаманг), който е назначен и за игумен на обителта. В патриаршеския документ е отбелязано, че възстановяването на манастира и неговото стопанство се осъществява със собствени средства

на игумена. За произхода на монах Дионисий (Чаманг) не се знае почти нищо, но от предприетите от него строителни инициативи с лични финансови средства се вижда, че е заможен патриций и уважавана личност от константинополските император и патриарх. Благодарение вероятно на неговите усилия през следващите десетилетия манастирът се откроява като заможен и проспериращ. Това състояние ще продължи до средата на XV в., когато манастира отново го сполетява беда и понася щети в резултат на османското нашествие.

През 1368 г. Йоан V Палеолог натоварва игумена Дионисий Чаманг със задължението да изгони монасите, които заварва там, тъй като те не са верни на императора. Дарителят на манастира получава от патриаршеската катедра правото да остане да живее там и да бъде в него пожизнен игумен.

През м. юни 1372 г. управлението на патриаршеския манастир „Св св. Кирик и Юлита“ е поверено на игумена Дионисий (отново монах/архимандрит със същото име).

В завещанието на монах Теофилакт от 1391 г. (вероятно преди замонашването е заможен местен жител) е записано, че завещава на манастира имуществото си – лодка, рибарски мрежи и своите лични лозя в м. Ставроты – 8 (осем) модзурия старо лозе, 6 (шест) модзурия ново лозе [1, с. 203]. „Издържката на манастира и обитаващите го монаси се осъществява от притежаването и ползването на територията на острова на значителни земеделски парцели от материка и на определени риболовни съоръжения, разположени в акваторията на Созополския залив“ [17, с. 76].

През 1526 г. монасите от манастира „Св. Йоан Продром“ поправят със свои средства полуразрушения и опустял манастир „Св св. Кирик и Юлита“ и затова получават от Патриаршията в Константинопол специална патриаршеска благодарствена грамота. В българо-византийската война (1364-1366 г.), водена от цар Иван Александър (1331-1371 г.) и император Йоан V Палеолог (1341-1391 г.) под водачеството на граф Амедей VI Савойски (1343-1385 г.), манастирът търпи поражения.

В средата на XVI в. „Йеремия, по Божия милост, архиепископ на Константинопол, Нов Рим и Вселенски патриарх“ посещава Созопол, както и манастирите „Св. Йоан Предтеча“ и „Св. св Кирик и Юлита“ и издава патриаршеско писмо, в което се отбелязва, че манастирът „Св. св Кирик и Юлита“ се предава на катаигумена и монасите от Големия остров „Св. Йоан Предтеча“. „Нашата скромност – пише патриархът, посещавайки намиращия се на острова срещу Созопол божи, свят, царски и патриаршески манастир, почитан в името на честния, славен Пророк, Предтеча и Кръстител Йоан, и поелия в свои ръце покровителството и игуменството му, светия всред йеромонасите и духовните отци г-н Неофит, който оправда доверието на нашата скромност, заедно с другите йеромонаси и монаси, аскетиращи в него (манастира), а също така (посещавайки) и манастира на светите славни мъченици Кирик и Юлита, намиращ се на отсрещния остров, построен от горепосочения катаигумен чрез средствата на Св. манастир на Продром. Той е привързан и посветен на същия и се намира под деспотията и управлението на игумена на св. манастир на Продром за всички времена и от този манастир ще се избират йеромонаси и монаси. Нашата скромност, по молба на същия, се увери чрез собствените си очи за извършеното от него подобрене на килиите и другите (помещения) нужни за почивката (на монасите), (също така) и на околните (сгради). И по мнението на светите архиереи, съвещавали се с нашата скромност, чрез настоящето патриаршеско писмо предлагат този почетен манастир на светите славни мъченици Кирик и Юлита да бъде и отсега нататък привързан и посветен на нашия ставропигиален и божи манастир на честния Продром, и от същия да се назначават и освобождават служителите. По-точно от катаигумена на манастира на Продром и да го управлява телом и духом. И от никого, по никаква причина, да не бъде възпрепятстван, нито от духовно лице или пък от светски или от местния архиерей. Затова, ако някой някога се опита да го отчужди от горепосочения почетен манастир на честния

Предтеча и Кръстител Йоан, той ако е духовно лице да бъде наказан безпощадно въпреки статута си. Или ако пък е светски (човек), или монах, или друго лице да бъде прокълнат сега и след смъртта си. И за да се осигури спокойствие, се дава това патриаршеско писмо на почтения манастир на светите славни мъченици Кирик и Юлита и същото (писмо) на божия и свят, царски и ставропигиален манастир на честния Предтеча и Кръстител Йоан в година 1545“ [2, с. 108-109].

Това патриаршеско посещение с последващо писмо се случва близо едно столетие след като манастирът е бил разрушен от турците през 1453 г. Игуменът иеромонах Неофит на „божия и свят, царски и ставропигиален манастир на честния Предтеча и Кръстител Йоан“ със свои иждивения (собствени средства) и с помощта на събратята наново възстановява манастира „Св. св. Кирик и Юлита“ и благодарение на патриаршеското писмо преминава във владение и управление „отсега нататък привързан и посветен на нашия ставропигиален и божи манастир на честния Продром“.

В средата на XV в. манастирът „Св. св. Кирик и Юлита“ явно е изоставен от подкрепата на Патриаршията (със западането на Константинополската патриаршия под властта на Османската империя). По инициатива на игумена Неофит манастирът се присъединява и получава *статут на метох* към големия островен манастир (манастира „Св. Йоан Предтеча“ на Големия остров).

Заклучение

Предполага се, че манастирът отново е разрушен от османците в периода между 1626 г. и 1629 г. заедно с манастира „Св. Йоан Продром“. Вероятно монасите напускат св. място. С преместването на монасите от манастира „Св. Йоан Продром“ на остров Халки и след окончателното събаряне на манастирските сгради и храмове двата манастира запустяват и се саморазрушават до основи.

Опознае ли се по-добре величествеността и благолепието на созополските раннохристиянски храмове и островни манастири, се открива, че тук е положено началото на разпространението на Божието Слово и християнската вяра още от апостолски времена. Огромно значение в основаната ранна християнска община от първите Христови апостоли и ученици има превръщането на тези светини в духовно средище за монасите книжовници и граматичи, които отдават живота си за свято подвижничество в тях. Независимо – допълва К. Илиева (2019), че са ограничен брой, „малките“ като площ български острови притежават изключителен потенциал за развитие като туристическа атракция на Българското Черноморие. Не е случайно, че всички те носят имената на православни светии, което е обусловено от многоплановата им роля преди всичко в църковното, историческото и културното развитие на България [4, с. 127].

References:

1. Dimitrov, B., 2009. Istorija na Sozopol. Sofia: Izdatelstvo “Akshaena-2007”
2. Dzhemerenov, N., B. Dimitrov, 1994. Dokumenti za manastira “Sv. Ivan Predtecha“ kray Sozopol. – V: INIM. T. H. Nacionalen istoricheski muzey. Gabrovo: Izdatelstvo: „Poly Press“
3. Hristov, Iv., 2018. Mare Ponticum. Kraybrezhni kreposti i pristanishtni zoni v provincial Hemimont V-VII vek. Sofia: Izdatelstvo “UNICART”
4. Ilieva, K., 2019. Balgarskite ostrovi v Cherni more I vazmozhnostite za razvitie na specializirani vidove turizam. – V: Akademichno spisanie “Upravlenie I obrazovanie”. T. 15. (2). Burgas: Universitet “Prof. d-r Asen Zlatarov”
5. Irechek, K., 1974. Patuvania po Bulgaria. Sofia: Izdatelstvo “Nauka I izkustvo”

6. Ivanov, Em., 2012. Srednovekovniyat manastirski kompleks "Sv. sv. Kirik i Yulita" v Sozopol (Predvaritelni belezhki). – V: „Etnos i sakralna geografia“. Godishnik na Asociacia „Ongal“. T. 10. Sofia: IIK "Rod"
7. Karavalchev, V. Hristiyanstvoto v Agatopol I Agatopolskata episkopia. Dveri ma pravoslaviето. 03.10.2014; <https://dveri.bg/wxrcd> (17.06.2017)
8. Kostov, Hr., 1965. Sozopol. Sofia: Izdatelstvo "Medicina I fizkultura"
9. Panayotova, Kr., D. Stoyanova, M. Damyanov, T. Bogdanova, 2011. Hramov kompleks na ostrov Sv. Kirik. – V: AOR prez 2010. Sofia: BAN. NAIM
10. Panayotova, Kr., M. Damyanov, T. Bogdanova, 2014. Hramov kompleks na ostrov Sv. Kirik. – V: AOR prez 2013. Sofia: BAN. NAIM
11. Panayotova, Kr., M. Damyanov, T. Bogdanova, 2015. Hramov kompleks na ostrov Sv. Kirik, Sozopol. – V: AOR prez 2014. Sofia: BAN. NAIM
12. Panayotova, Kr., M. Damyanov, T. Bogdanova, 2019. Hramov kompleks na ostrov Sv. Kirik, Sozopol. – V: AOR prez 2018. Sofia: BAN. NAIM
13. Panayotova, Kr., M. Daskalov, R. Pencheva, K. Trendafilova, 2010. Spasitelni arheologicheski prouchvania na ostrov Sv. Kirik. – V: AOR prez 2009. Sofia: BAN. NAIM
14. Panayotova, Kr., M. Damyanov, T. Bogdanova i dr., 2012. Arheologicheski prouchvania na hramov kompleks na ostrov Sv. Kirik, Sozopol. – V: AOR prez 2011. Sofia: BAN. NAIM
15. Panayotova, Kr., T. Bogdanova, 2013. Redovno arheologicheskoto prouchvane na obekt "Hramov kompleks na ostrov Sv. Kirik. – V: AOR prez 2012. Sofia: BAN. NAIM
16. Radoynova, D., 2010. Garcite po Balgarskoto Chernomorie. Istorija I kultura. Burgas: Izdatelstvo "Bryag"
17. Shterionov, Sht., 2017. Pravoslaviето v Sozopol. Minalo I nastoyashte. Sofia: Izdatelstvo "Simolini 94"
18. Zhelev, D., 2014. Balgarskite ostrovi v Chernomorie. – V: Spisanie Balgarska nauka, Br. 65; <https://image.nauka.bg/magazine/bg-science65.pdf> (17.06.2017)
19. Σακελλίων, Ι. Ιωάννου Ε και Ιωάννου Ζ των Παλαιολόγων χρυσόβουλλον και αργυρόβουλλον περί της κατά την Σωζόπολιν μονής του Προδρόμου – εν: *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος*. 2. 1885.
20. Σακελλίων, Ι. Πατμιακή Βιβλιοθήκη ήτοι αναγραφή των εν τή βιβλιοθήκη της κατά τήν νήσον Πάτμον γεραράς και βασιλικής μονής του αγίου αποστόλου και ευαγγελιστού Ιωάννου του Θεολόγου τεθησαυρισμένων χειρογράφων τεύχων, Αθήνα 1890.